

В.А.Денисенко

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕДИЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ МАЛОКОМПЛЕКТНОЇ ШКОЛИ

В умовах глобалізаційних процесів та пов'язаного з ними переходу до нових науково-інформаційних технологій відбуваються суттєві перетворення в освіті, зміна парадигми людського прогресу, основними ознаками якого стають духовний розвиток особистості, її моральне вдосконалення та формування в неї патріотичних і громадянських якостей.

Національна доктрина розвитку освіти України визначає першочергове завдання – формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, зберігає і продовжує українські культурно-історичні традиції, шанобливо ставиться до рідних святинь, а також до культури всіх національностей, що проживають в Україні.

Цю величну і благородну справу належить здійснювати педагогам, які самі мають бути справжніми патріотами, аристократами духу, людьми активними і творчими. Тому особливої актуальності набуває проблема професійної підготовки вчителя.

Цій проблемі присвячено чимало монографій, посібників, збірників наукових праць, матеріалів конференцій, в яких висвітлюються результати досліджень різних аспектів підготовки педагогів до роботи з дітьми. Найосновніші з них такі: взаємини суспільства й учителя, його становлення в сільській школі, професійне вдосконалення та ін.

Виконано низку наукових досліджень, що торкаються зокрема методологічних та методичних засад підготовки педагога (А.М.Алексюк), психологічних засад (О.В.Киричук, О.М.Хлівна, Т.С.Яценко), здійснення виховної роботи в школі (Л.І.Кондратенко, М.Г.Стельмахович).

Питанням підготовки вчителя присвячено також ряд дисертаційних досліджень, захищених в Україні (Є.С.Барбіна, С.М.Бреус, О.І.Виговська, В.А.Гаманюк, Ю.В.Кирильчук, Г.Д.Мітін, О.М.Пехота, Г.В.Троцько).

Але досліджень з проблеми підготовки вчителя до експедиційної народознавчої роботи до цього часу немає, бо тільки з проголошенням України незалежною суверенною державою було введено в науковий обіг термін „народознавство”.

Наведений вище аналіз літератури засвідчує, що проблема підготовки майбутнього вчителя до експедиційної роботи з учнями залишилася недостатньо дослідженою. Водночас справою державної ваги є глибоке та всебічне вивчення кращих надбань духовної та матеріальної культури попередніх поколінь, їхнього досвіду виховання дітей і молоді на споконвічних національних ідеалах. І саме експедиційна робота дозволяє успішно вирішувати цю проблему.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх учителів до здійснення експедиційної роботи з учнями.

Завдання дослідження:

- обґрунтувати зміст і завдання експедиційної народознавчої роботи;
- розробити програму народознавчих експедиційних досліджень студентів;
- визначити педагогічні умови ефективної підготовки вчителів до проведення експедиційної роботи з учнями.

Готовність студентів до народознавчої експедиційної роботи в школі – це інтегративна якість, що містить у собі оптимальну суму знань із народознавства, дисциплін народознавчого циклу, потреби, мотиви, бажання, необхідну кількість практичних умінь та навичок здійснювати збирацьку й дослідницьку діяльність, психологічну установку на досягнення мети в її організації та проведенні.

Вивчення питання підготовки студентів до пошуково-експедиційної роботи у педагогічній теорії і практиці вищих педагогічних закладів дозволило нам зробити висновок, що протягом століть накопичувався досвід такої роботи в Україні, що здійснення цієї роботи у процесі професійної підготовки студентів сприяло формуванню цілої когорти національно свідомих учителів, патріотів, особистостей творчих та ініціативних. Ці вчителі, незважаючи на всі політичні й економічні негаразди в нашій країні, розуміли виховний потенціал пошуково-збирацької роботи і продовжували традицію її проведення з учнями.

В умовах національного відродження, становлення державності в Україні використання експедиційної роботи у навчанні і вихованні підростаючого покоління є справою вкрай необхідною.

Для того, щоб успішно здійснювати пошуково-експедиційну роботу з народознавства, необхідно глибоко усвідомити її зміст. Він включає такі основні розділи: рідна мова, родовід, рідна історія, краєзнавство, звичаї та обряди народного календаря, фольклор, народне мистецтво і родинно-побутова культура [2, 25].

Виходячи з визначення готовності вчителя до експедиційної роботи, розуміємо, що така робота має здійснюватись і з пізнавальною, і з виховною метою.

Пізнавальна мета експедиційної роботи з студентами полягає у дослідженні традиційної народної культури та фольклору певного регіону (в нашому випадку – Уманського).

Основні завдання експедиційної роботи: навчальне, професійне та наукове [5, 8].

Експедиційну народознавчу роботу можна розділити на три етапи:

- 1) підготовчий, 2) основний, 3) підсумковий.

У підготовчий період студенти слухають лекції з дисциплін народознавчого циклу, відвідують наукове фольклорне товариство. Під час практичних і лабораторних занять складають програму експедиції,

розробляють запитальники й анкети, знайомляться з технікою запису фольклорного та етнографічного матеріалу, вчать користуватися технічними засобами.

Другий етап експедиційної роботи – основний. Це безпосереднє збирання місцевого фольклорного та етнографічного матеріалу.

На підсумковому етапі проводиться наукова обробка зібраних матеріалів, їх систематизація та впорядкування згідно зі встановленими вимогами, а також звіт за результатами практики. Звіт відбувається у три етапи:

I етап – виступи студентів на засіданні лабораторії „Етнологія Черкаського краю”;

II етап – концерт з використанням зібраних матеріалів;

III етап – виступи кращих студентів на науковій фольклорній конференції.

Що стосується *виховної* мети експедиційної народознавчої роботи, то вона збігається з метою національного виховання підростаючого покоління.

Проаналізувавши найголовніші, на наш погляд, визначення мети національного виховання, ми дійшли висновку, що метою сучасного національного виховання, а відтак і експедиційної роботи є виховання національно свідомого українця, спеціально налаштованого на всі проблеми сучасного життя, а саме: орієнтованого національно.

Кінцевою метою виховання є вже сформований національний ідеал. При його формуванні слід взяти до уваги застереження видатного педагога Г.Ващенка: „Традиційний ідеал людини – це не тільки вишивана сорочка, яку можна скинути і все ж таки залишитись українцем. Ідеал людини – це те найкраще, що створив народ у розумінні можливостей людської особистості та її призначення”.

Під час експедиційної народознавчої роботи, крім формування традиційного ідеалу людини, ми спрямовуємо свої зусилля ще й на виховання в підростаючого покоління рис та якостей ідеалу вчителя.

Розроблений нами експеримент був спрямований на підготовку майбутніх учителів, які на високому рівні повинні навчати учнів народознавству, здійснювати з ними експедиційну роботу та формувати їх патріотичні й громадянські якості, високу духовність і моральну зрілість.

Результати дослідницької роботи засвідчили зростання готовності студентів до проведення експедиційної роботи з учнями.

Після закінчення експерименту нами здійснювалося вивчення професійного становлення наших колишніх студентів експериментальних груп. Нами було проведено анкетування 45 учителів. Виявлено, що багато з них разом із своїми учнями здійснюють експедиційну роботу та вивчають традиційну народну культуру й фольклор того регіону, де знаходиться школа. Вони часто проводять нетрадиційні уроки і позаурочні заходи з використанням зібраного в експедиціях народознавчого матеріалу, ведуть гуртки, де навчають учнів тим художнім ремеслам, які поширені в регіоні, залучають батьків, родичів, дітей, майстрів і широку громадськість до пошукової експедиційної діяльності.

На основі узагальнення результатів дослідження зроблено такі висновки:

1. Підготовка студента до експедиційної роботи в школі насамперед передбачає цілісний розвиток особистості майбутнього вчителя і формування його готовності до такої роботи з учнями.

2. Підвищенню ефективності підготовки майбутнього вчителя до проведення експедиційної роботи з учнями малокомплектної школи сприяє реалізація таких педагогічних умов:

- розробка та впровадження в навчально-виховний процес вищого педагогічного навчального закладу нових дисциплін та спецкурсів народознавчого циклу;
- вироблення в студентів соціально значущої мотивації експедиційної роботи з учнями;
- організація експедиційної роботи зі студентами;
- залучення студентів до пошукової та науково-дослідницької роботи з народознавства;
- розвиток умінь і навичок проведення народознавчої виховної роботи в школі з використанням зібраного експедиційного матеріалу;
- планомірне підвищення рівня професійної підготовленості майбутніх учителів до здійснення експедиційної роботи з учнями малокомплектної школи.

Список використаних джерел

1. Громов Г.Г. Методика этнографических экспедиций. – М.: Изд. Моск. университета, 1966. – 119с.

2. Кузь В.Г., Руденко Ю.Д., Сергійчук З.О. Основи національного виховання. – Умань, 1993. – 109с.

3. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті: Проект // Освіта України. – 2001. – 11-18 липня.

4. Ничкало Н.Г. Філософія сучасної освіти // Педагогіка і психологія. – 1996. – №4. – С.49-57.

5. Організація пошукової народознавчої роботи: Метод. рекомендації для студентів і вчителів / Укл. Н.П. Сивачук. – Умань: УДП, 1994. – 16с.

6. Сивачук Н.П. Підготовка майбутніх учителів до народознавчої роботи в школі (на матеріалі філологічних факультетів): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інстит. пед. АПН України. – К., 1997. – 24с.